



EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА
ЧЕТВЪРТО ОТДЕЛЕНИЕ

ИВАНОВ И ПЕТРОВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 15001/04)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

14 юни 2011 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

28/11/2011

На основание член 44 § 2 с) от Конвенцията настоящото решение е окончателно. То може да претърпи редакционни промени.

По делото Иванов и Петрова срещу България,

Европейският съд по правата на човека (Четвърто отделение), заседаващ като камера в състав:

Никола Браца (Nicolas Bratza), *председател*,

Лех Гарлицки (Lech Garlicki),

Лиляна Мийович (Ljiljana Mijović),

Пейви Хирвеле (Päivi Hirvelä),

Леди Бианку (Ledi Bianku),

Здравка Калайджиева,

Небойша Вучинич (Nebojša Vučinić), *съдии*,

и Лорънс Ърли (Lawrence Early), *секретар на Отделението*,

след обсъждане в закрито заседание на 24 май 2011 г.,

постанови следното решение, взето на посочената дата:

ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е образувано по жалба (№ 15001/04) срещу Република България, подадена на 19 април 2004 г. пред Съда на основание чл. 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи (наричана по-нататък „Конвенцията“) от двама български граждани – г-н Анастас Методиев Иванов и г-жа Христина Георгиева Петрова („жалбоподателите“).

2. Жалбоподателите се представляват от г-н М. Екимджиев и г-жа К. Бончева, адвокати в Пловдив. Българското правителство („Правителството“) се представлява от своя агент – г-жа Н. Николова, от Министерството на правосъдието.

3. Първият жалбоподател твърди, че решенията, с които вътрешните съдилища са отхвърлили молбата му за развод, са взети в разрез с член 6 § 1 от Конвенцията и че отказът на съдилищата да произнесат развод са нарушили правото му на неприкосновеност на личния и семеен живот, гарантирано от член 8 от Конвенцията. Като изтъкват член 12 от Конвенцията, двамата жалбоподатели поддържат, от друга страна, че правото им да сключат граждански брак е било неоправдано ограничено. Като навеждат член 13, те изтъкват накрая липсата във вътрешното право на средства за защита, които да им позволят да поправят твърдяните нарушения на Конвенцията.

4. На 15 септември 2008 г. председателят на Отделението, на което е разпределена жалбата, реши тя да бъде съобщена на Правителството. В съответствие с член 29 § 1 от Конвенцията също така е решено жалбата да се разгледа по същество едновременно с разглеждането на нейната допустимост.

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

5. Жалбоподателите са родени съответно през 1961 и 1966 г. и живеят в Пловдив.

A. Лично и семейно положение на жалбоподателите

6. През 1986 г., още като студент, първият жалбоподател сключва граждански брак с лице на име Р.С. Съпрузите имат две деца: дъщеря, родена през 1988 г., и син, роден през 1990 г. Тъй като и двамата съпрузи са студенти, семейството живее на общежитие в Студентски град в София.

7. През 1990 г., след като завършва висшето си образование, съпругата на първия жалбоподател се връща в родния си град Търговище заедно с децата си. Първият жалбоподател завършва образованието си две години по-късно и се установява в Пловдив, на близо 270 километра от местожителството на съпругата и децата си.

8. Личните контакти между г-н Иванов, децата и съпругата му са редки, поради дялящото ги разстояние и финансовите трудности на жалбоподателя. През 1990 г., на необявена дата, г-н Иванов взема дъщеря си и я оставя в дома на родителите си в Рудозем. В неизвестност за дъщеря си, Р.С. завежда дело за връщане на детето. Тя спечелва делото и властите ѝ връщат детето известно време по-късно.

9. През 1992 и 1993 г. Р.С. завежда последователно срещу г-н Иванов две съдебни дела за издръжка. По тях първият жалбоподател е осъден да заплаща ежемесечно определена сума за издръжка на всяко дете.

10. През 2001 г., вследствие на неразбирателство между съпрузите по отношение на размера на издръжката на децата, Р.С. предявява пред районния съд в Търговище иск за отнемане на родителските права на съпруга ѝ. Страните все пак успяват да се споразумеят за размера на издръжката и Р.С. оттегля молбата си; районният съд прекратява производството.

11. Междувременно, през 1992 г., първият жалбоподател се запознава с втората жалбоподателка. Той твърди, че заживява в Пловдив с втората жалбоподателка през декември 2001 г., че на 18 октомври 2002 г. втората жалбоподателка ражда дъщеря, която той признава за свое законно дете, и че съпрузите планират да се оженят след разтрогването на брака на първия жалбоподателя.

Б. Бракоразводното дело, заведено от първия жалбоподател

12. На 19 април 2002 г. първият жалбоподател подава искова молба за развод пред Пловдивския районен съд. В нея той излага, че е разделен със съпругата си от края на следването си, тъй като съпрузите не са успели да се споразумеят за мястото на общия им дом, и че през целия този близо десетгодишен период на фактическа раздяла никой от двамата съпрузи не се е опитал да разреши проблема с избора на семеен дом. След заведените няколко съдебни дела срещу него от съпругата му, свързани със задължението за плащане на издръжка и с упражняването на родителски права, жалбоподателят преценява, че при тези условия семейният живот е непоправимо разстроен и че бракът им е станал само формален. Той добавя, че под влияние на майка си децата му са се отчуждили от него до степен да не искат повече да поддържат лични отношения с баща си. Именно поради тези причини той се е обърнал към вътрешните съдилища с искане да произнесат разтрогване на брака по вина на съпругата, да предоставят на последната упражняването на родителските права, като същевременно му дадат право на лични отношения с децата, да запазят размера на месечната издръжка на децата, определена на 150 лева – като той заявява своята готовност да продължи да я плаща, да му присъдят ползването на жилището, в което живее в Пловдив, а на съпругата му и децата ползването на жилището, в което живеят в Търговище, и накрая, да възстановят на съпругата му името ѝ по баща.

13. По искане на страната ответник делото е разпределено на Търговищкия районен съд. По време на съдебните заседания г-н Иванов повтаря изложените в молбата му за развод аргументи и поддържа, че съпругата му първа е напуснала семейния дом и с това си действие е поставила началото на фактическата раздяла на семейството. Нещо повече, според жалбоподателя двете им деца, под влияние на майката, са настроени враждебно към баща си. Жалбоподателят излага също така, че е създал здрави отношения с втората жалбоподателка и че двамата имат дете. Той представя документални доказателства в подкрепа на твърденията си и съдът приема искането му да бъде призован и изслушан свидетел.

14. Р.С. се противопоставя на искането на развод. Тя поддържа, че не носи вина за фактическата раздяла на семейството и заявява убедеността си, че все още е възможно постигане на помирение между съпрузите. Добавя, че е в интерес на двете им деца бракът ѝ с първия жалбоподател да не бъде разтрогван. Представя писмени доказателства и съдът приема искането ѝ да бъдат призовани и изслушани двама свидетели.

15. С решение от 10 април 2003 г. Търговищкият районен съд отхвърля искането за развод на жалбоподателя. Въз основа на

събраните доказателства съдът установява обстоятелствата по делото, както следва: жалбоподателят и Р.С. сключват граждански брак през 1986 г., докато и двамата са студенти в София; от брака им се раждат две деца, едното през 1988 г. и другото през 1990 г.; тъй като се дипломира преди съпруга си, Р.С. се връща в родния си град с децата, а първият жалбоподател остава в София, за да завърши следването си; след дипломирането си г-н Иванов заминава за Пловдив, вместо да отиде при съпругата си и двете им деца. При тези обстоятелства районният съд приема, че твърдението на първия жалбоподател, че съпругата му е напуснала семейния дом без неговото съгласие и по този начин е предизвикала фактическа раздялата им, е неоснователно.

16. Съдът приема също така, че доказателствата не показват, че разстройството на брака се дължи на поведението на страната ответник, а напротив, че именно недопустимото поведение на първия жалбоподател е разстроило семейните отношения: според съда заинтересованото лице не се е грижело въобще за семейството си и децата и това е довело до няколко съдебни спора за издръжка, до съдебно дело за връщане на дъщерята на майката и до производство за отнемане на родителски права, впоследствие прекратено от майката на децата в интерес на последните. И накрая, съдът приема, че наличието на дете, родено от връзката на ищеца с новата му партньорка, е несъвместимо с брачните задължения и показва липсата на какъвто и да е интерес към съпругата и другите му две деца. Районният съд е на мнение, че единственото възможно заключение в конкретния случай е, че ако бракът е разстроен, то това се дължи изключително на виновното поведение на ищеца. Все пак невинната страна желае да запази брака и съдът се смята длъжен да приложи разпоредбата на член 99 (4) от Семейния кодекс и да отхвърли искането за развод. Съдът уточнява, наред с това, че ищецът не е изтъкнал никакво важно обстоятелство, с което да обори противопоставянето на невинната страна, и че раждането на извънбрачно дете не е обстоятелство, способно да освободи заинтересованото лице от семейните му и родителски задължения спрямо членовете на законното му семейство.

17. Г-н Иванов обжалва съдебното решение пред Търговищкия окръжен съд. Той поддържа, че районният съд е взел предвид само аргументите и доказателствата на страната ответник и че е направил погрешно заключение. Според него събраните от районния съд доказателства показват ясно наличие на продължителна фактическа раздяла по вина на двамата съпрузи и в частност – нежеланието им да установят общия си семеен адрес в град, избран от другия съпруг. Жалбоподателят припомня, че през периода на фактическа раздяла му се е родило дете от новата му партньорка. Според него не съществува никакъв шанс за помирение между страните, тъй като всички елементи водят до заключението, че семейното отношение, основано на брака му

с Р.С., е дълбоко и непоправимо разстроено. Ситуацията е по вина и на двамата съпрузи. Успоредно с това жалбоподателят уточнява, че ако второинстанционният съд смята, че ищецът носи изключителна отговорност за разстройството на семейния живот, то съществуват специфични обстоятелства от естество да отстранят противопоставянето на страната ответник, състоящи се, по-точно, според него в продължителната фактическа раздяла на съпрузите, раждането на дете от извънбрачната връзка на ищеца и липсата на каквато и да е възможност за помирение между съпрузите.

18. Пред Търговищкия окръжен съд адвокатът на г-н Иванов повтаря аргументите, изложени във въззивната жалба, и представя решение на Върховния съд от 1991 г. (*Решение № 102 от 07.02.1991 г. по гр. д. № 1711/90 г., II г. о*), в което върховеното съдилище е приело, че наличието на шестгодишна фактическа раздяла между съпрузите се явява сериозна причина за разтрогване на брака, въпреки противопоставянето на невиновния съпруг.

19. На 22 декември 2003 г. Търговищкият окръжен съд отхвърля въззивната жалба на жалбоподателя. Съдът приема обстоятелствата по конкретното дело, така както са установени от първоинстанционния съд (параграф 15 по-горе). Той констатира, че липсва каквото и да е доказателство, сочещо наличието на раздори, физическо насилие или друг вид агресивно поведение между съпрузите.

20. Окръжният съд припомня, че съгласно вътрешното право дълбокото и непоправимо разстройство на семейната връзка, изисквано за произнасянето на развод, не е в никакъв случай предполагаемо и че условието не е изпълнено, когато споровете между съпрузите са преодолими. Съдът отбелязва, че по разглежданото дело единственият повод за неразбирателство между страните касае избора на семеен адрес, което, като се има предвид интелектуалното ниво и опита на въпросните лица, не е непреодолима трудност.

21. Окръжният съд уточнява, че Р.С. заминава заедно с децата си за родния си град след дипломирането си и очаква съпругът ѝ да отиде при нея след завършване на следването. Той отбелязва, че г-н Иванов предпочита да замине за друг град, без да даде на съпругата си убедително обяснение за това си решение. В очите на съда този факт, както и извънбрачната връзка с втората жалбоподателка, са елементи, сочещи изключителната вина на жалбоподателя за разстройството на семейните отношения, а в такъв случай разтрогване на брака не се допуска, ако невиновният съпруг се противопоставя.

22. Съдът констатира накрая, че фактическата раздяла на съпрузите реално е продължила няколко години. Независимо от това той приема, че обстоятелството не е от решаващо значение и че трудността е преодолима, тъй като съпругата желае помирение, а малолетните деца, родени от брака, имат нужда от присъствието и подкрепата на бащата.

Съдът добавя, че наличието на дете, родено от извънбрачната връзка на ищеца, също не е пречка за възстановяване на семейния живот между съпрузите, след като това не е породило конфликти между тях, а и г-н Иванов не посочва, че е заживял с майката на детето. Съдът заключава, че липсват и важни обстоятелства, от гледна точка на член 99 (4) от Семейния кодекс, които да оправдаят развода при противопоставянето на невиновния съпруг.

23. Решението на окръжния съд е окончателно.

24. Опитите на първия жалбоподател да получи развод по взаимно съгласие също пропадат. Към датата на последната получена от жалбоподателите информация, 23 април 2009 г., въпросният брак все още не е разтрогнат и те продължават да живеят заедно, без да могат да официализират връзката си.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО И СЪДЕБНА ПРАКТИКА

25. В българското право сключването на граждански брак, разводът и отношенията между съпрузите са уредени в Семейния кодекс („СК“). По времето на обстоятелствата е в сила старият СК от 1985 г. На 1 октомври 2009 г. той е заменен от нов.

26. Българското право познава две хипотези за развод: развод поради разстройство на брака и развод по взаимно съгласие на съпрузите.

A. Развод поради разстройство на брака

27. Съгласно член 99 (1) от стария СК всеки съпруг може да поиска развод при дълбоко и непоправимо разстройство на брака. Според постоянната практика на вътрешните съдилища подобна ситуация се разглежда като сериозно и непоправимо влошаване на отношенията между съпрузите. Съдът, сезиран с искане за развод, следва да потърси да установи въз основа на специфичните обстоятелства дали бракът е дълбоко и непоправимо разстроен (виж, наред с други, *Постановление № 10 от 3.XI.1971 г., Пленум на ВС*, постановено в съответствие с разпоредбите на Семейния кодекс от 1968 г., и *Решение № 796 от 30.09.1999 на ВКС по гр. д. № 568/99 г., II г. о.*). Неразбирателството между съпрузите не дава възможност да се направи такава констатация, когато то може да бъде преодоляно от съпрузите (пак там).

27. Причините за разстройството на отношенията между съпрузите не се поддават на изчерпателно изброяване. Вътрешните съдилища са приемали, че продължителната фактическа раздяла на съпрузите (*Решение № 244 от 26.V.1991 г. по гр. д. № 1875/90 г., II г. о.*) или охладняването между тях (*Решение № 543 от 26.05.1992 г. по гр. д.*

№555/92 г. II г. о.) могат да съставляват причини за разстройството на брака. Все пак в свое решение от 3 ноември 1971 г. (*Постановление № 10 от 3.XI.1971 г., Пленум на ВС*) пленумът на Върховния съд уточнява, че фактическата раздяла на съпрузите не се явява абсолютна причина за разтрогване на брака и че нейното влияние върху отношенията между съпрузите следва да бъде определено, като се вземат предвид всички правнорелевантни обстоятелства в конкретния случай.

28. Като изключим случаите на изрично искане на страните в производството, съдът служебно се произнася относно вината за разстройството на брака, освен ако разстройството се дължи на обективни причини (член 99 (2) и (3) от стария СК).

29. Член 99 (4) от стария СК гласи, че развод не се произнася, когато разстройството на брака е изцяло по вина на ищеца и когато другият съпруг се противопоставя на разтрогването на брака. Противопоставянето на невиновния съпруг все пак не пречи на произнасянето на развода при наличие на важни обстоятелства, налагащи разтрогването на брака. Съгласно практиката на Върховния съд дългата фактическа раздяла на съпрузите може да е важно обстоятелство по смисъла на член 99 (4) от стария СК (вж. *Решение № 102 от 07.02.1991 г. по гр. д. № 1711/90 г., II г. о.* за фактическа раздяла в продължение на шест години, и *Решение № 912 от 29.04.1991 г. по гр. д. № 25/91 г., II г. о.* за фактическа раздяла в продължение на четиринадесет години). Изоставянето на семейството от страна на виновния съпруг и извънбрачното съжителство с трето лице също така са приемани за важни обстоятелства в смисъла на въпросната разпоредба от кодекса (*Решение № 244 от 26.V.1991 г. по гр. д. № 1875/90 г., II г. о.*).

30. Новият СК възпроизвежда двете хипотези за развод, уредени в стария кодекс, като изменя в известна степен начина, по който те са третираны. В член 49 (3) е отпаднало задължението на съдилищата да се произнасят служебно по вината на съпрузите, но за сметка на това на последните е предоставено правото да поискат от съдилищата да се произнесат по този въпрос. Разпоредбата на член 99 (4) също е отпаднала в новия СК.

Б. Юридически статут на лицата, намиращи се в положението на жалбоподателите

31. Лице, намиращо се в положението на първия жалбоподател, не може да сключи повторен брак преди разтрогването на съществуващия (член 13 (1) от стария СК и член 7 (1) от новия СК).

32. Отношенията между живеещите на семейни начала не са уредени нито в стария, нито в новия СК. За разлика от съпрузите,

живеещите на семейни начала нямат законовото задължение за подкрепа и не се наследяват взаимно. Вътрешното право не забранява на живеещите на семейни начала да съжителстват, да се подкрепят взаимно или да се даряват един друг между живи или чрез завещание.

33. Единственият брачен режим, уреден в стария СК, е съпругеската имуществена общност: вещните права, придобити по време на брака, се смятат за принадлежащи общо на двамата съпрузи, с изключение на тези, придобити по наследство или дарение (членове 19 и 20 от стария СК). Общността на придобитото по време на брака имущество се прекратява с разтрогване на брака или смърт на един от съпрузите. Член 26 (2) от стария СК предвижда все пак възможността за всеки съпруг по исков път да прекрати този брачен режим преди разтрогването на брака, когато важни обстоятелства налагат това. Според практиката на съдилищата става въпрос за обстоятелства, свързани със защитата на интересите на семейството и децата, а не само с имуществените интереси на ищеца (*Решение № 1107 от 26.10.2007 по гр. д. № 1249/2006 г., II г.о. на ВКС*).

34. Новият СК предвижда възможност съпрузите да избират между три режима на имуществени отношения: законов режим на общност, законов режим на разделност или режим, основан на изготвен по взаимно съгласие договор, уреждащ имуществените отношения (член 18 (1) от новия СК). Тази възможност е предвидена и за съпрузи, които са сключили брака си по режима на стария СК (§ 4 (2) от новия СК). Новият кодекс е запазил също така възможността съпрузите да поискат от съда да прекрати законовия режим на общност преди разтрогването на брака, ако важни причини налагат това (член 27 (2) от новия СК).

35. Признаването от биологичния баща на дете, родено извън брака, води до установяване на отношение на родство между детето и родителя. Актът на признаване позволява на биологичния баща да ползва родителските си права и създава взаимни права на онаследяване в полза на бащата и детето.

36. Съгласно член 9 (1) от Закона за наследството преживелият съпруг наследява част, равна на частта на всяко дете на починалия. Съгласно член 29 (2) от същия закон законният съпруг има право на запазена част от имуществото на починалия съпруг, която варира в зависимост от броя на останалите наследници и може да достигне половината от имуществото на починалия. Преживелият съпруг има право да поиска отмяна на даренията и завещанията, направени от другия съпруг, когато е накърнена запазената му част (член 30 от същия закон).

ПРАВОТО

I. ОТНОСНО ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 6 § 1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

37. Първият жалбоподател твърди, че отказът на вътрешните съдилища да одобрят молбата му за развод е в нарушение на членове 6 § 1 и 13 от Конвенцията. Съдът счита, че оплакването следва да бъде разгледано единствено от гледна точка на член 6 § 1 от Конвенцията, който гласи следното в частта си, отнасяща се към конкретния случай:

„Всяко лице, при решаването на правен спор относно неговите граждански права и задължения (...) има право на справедливо (...) гледане на неговото дело (...) от (...) съд (...).“

38. Жалбоподателят поддържа, че съдилищата не са приложили правилно член 99 (4) от стария СК и че решенията противоречат на вътрешната съдебна практика в тази област. Пред вътрешните съдилища той е доказал, че фактическата раздяла между съпрузите е над десетгодишна, че е създал трайна връзка с друга жена и че от тази връзка се е родило дете. Всички тези обстоятелства сочат дълбоко и необратимо разстройство на брака му. В същото време съдилищата приемат тези обстоятелства единствено като доказателства за вината му за разстройството на брака и поради противопоставянето на съпругата му отказват да произнесат развод.

39. Жалбоподателят добавя също така, че е поддържал пред вътрешните съдилища, че въпросните обстоятелства се явяват важни причини по смисъла на член 99 (4) от стария СК, оправдаващи развода въпреки противопоставянето на невиновния съпруг. Той се е опрял на добре установената вътрешна съдебна практика и освен това е представил решение на Върховния съд в същия смисъл. Но нито районният, нито окръжният съд са приели този аргумент, който според жалбоподателя има особена важност за изхода на спора между него и съпругата му. По този начин вътрешните съдилища са постановили решения, очевидно неправилни, немотивирани и противоречащи на вътрешната съдебна практика при развод.

40. Правителството оспорва тезата на жалбоподателя. Според него искането за развод е разгледано и отхвърлено в рамките на съдебно производство, отговарящо на всички изисквания за справедлив процес, съдържащи се в член 6 § 1 от Конвенцията. Вътрешните съдилища са основали решенията си на представените от страните доказателства и правилно са приложили разпоредбите на вътрешното право.

41. Правителството поддържа наред с това, че отхвърлянето на искането за развод е добре мотивирано от съдилищата, разгледали молбата на заинтересованото лице. То отбелязва, че съгласно

българското законодателство произнасянето на развод предвижда на първо място установяване на дълбоко и непоправимо разстройство на брака. Но наличието на подобна ситуация не може да се предполага, дори когато съпрузите живеят разделени, и съдилищата са длъжни да разгледат всички релевантни обстоятелства по делото, преди да постановят решението си. В случая с жалбоподателя районният и окръжният съд установяват, че разстройството на брака се дължи изключително на виновното поведение на заинтересованото лице и след като отчитат волята на съпругата му да запази брака в интерес на децата им, отказват да уважат искането за развод в съответствие с член 99 (4) от стария СК. Според Правителството съдилищата в действителност са приели, че жалбоподателят не е представил достатъчно доказателства за наличието на важни причини, налагащи произнасянето на развод, независимо от противопоставянето на съпругата му. Като са взели предвид всички обстоятелства по делото и събраните доказателства, те правилно са установили, че нито фактическата раздяла на съпрузите, нито раждането на дете от извънбрачната връзка на жалбоподателя се явяват изключителни обстоятелства, оправдаващи развода.

А. Допустимост

42. Съдът констатира, че оплакването не е явно необосновано по смисъла на член 35 § 3 а) от Конвенцията. Той отбелязва, от друга страна, че то не е недопустимо на друго основание. Следователно е редно да бъде обявено за допустимо.

Б. По същество

1. Общи принципи от практиката на Съда

43. Съдът припомня веднага, че при разглеждане на оплакване, основано на член 6 § 1 от Конвенцията и касаещо справедливостта на гражданския процес, неговата задача не е да се поставя на мястото на вътрешните съдилища при установяването на обстоятелствата и тълкуването на вътрешното право; той не може да разглежда фактическите и правни грешки, за които се твърди, че са допуснати от вътрешния съд, освен ако и доколкото последните накърняват попадащите под закрилата на Конвенцията права и свободи (*Гарсия Руис срещу Испания (García Ruiz c. Espagne)* [ГК], № 30544/96, § 28, ЕСПЧ 1999-I.).

44. Съдът припомня по-нататък, че едно от основните изисквания на член 6 § 1 от Конвенцията, отразяващо принципа на добро правораздаване, е необходимостта вътрешните съдилища да посочват в

решенията си по достатъчен начин своите мотиви. В същото време член 6 § 1 не може да се разбира като изискване за подробен отговор на всеки аргумент, представен от страните. Обхватът на това задължение може да варира в зависимост от вида на решението. Необходимо е наред с това да се държи сметка и за разнообразието от основания, които страната в процеса може да повдигне пред съда, и за различията, съществуващи в договарящите държави по отношение на законовите разпоредби, обичаите, теоретичните постулати, представянето и писането на съдебните решения. Ето защо въпросът дали даден съд е изпълнил задължението да се мотивира, произтичащо от член 6 от Конвенцията, може да се разглежда единствено от гледна точка на обстоятелства по конкретното дело (*Руис Ториха срещу Испания (Ruiz Torija c. Espagne)*, 9 декември 1994, § 29, серия А № 303-А, *Иро Балани срещу Испания (Hiro Balani c. Espagne)*, 9 декември 1994, § 27, серия А № 303-В, и *Хигинс и други срещу Франция (Higgins et autres c. France)*, 19 февруари 1998, § 42, *Сборник решения 1998-I*).

2. 2. Приложение на тези принципи към настоящото дело

45. Като се обръща към обстоятелствата по делото, Съдът отбелязва, че заинтересованото лице е подало искова молба за развод поради разстройство на брака по вина на съпругата (параграф 12 по-горе). Молбата му е окончателно отхвърлена от Търговищкия окръжен съд (параграфи 19 – 23 по-горе). С оглед естеството на оплакването на жалбоподателя (параграфи 38 и 40 по-горе) Съдът счита, че трябва да установи дали решението на окръжния съд е достатъчно мотивирано, както изисква член 6 § 1 от Конвенцията.

46. Съдът отбелязва също така, че при разглеждането на искането за развод сезираният окръжен съд е трябвало първо да определи дали бракът между г-н Иванов и съпругата му Р.С. е „дълбоко и непоправимо разстроен“ (параграф 27 по-горе). Жалбоподателят е поддържал, че този факт се доказва от продължителната фактическа раздяла между съпрузите, от раждането на дете от извънбрачната връзка и от липсата на каквато и да е възможност за помирение между съпрузите (параграф 17 по-горе). Но като се опира на събраните доказателства по време на производството, съдът все пак преценява, че единственото неразбирателство между страните е свързано с избора на общ адрес на живеене и че това не е непреодолима пречка за съпрузите (параграф 20, по-горе). Съдът отбелязва, че действащото към времето на обстоятелствата вътрешно право и постоянната практика на съдилищата не придават абсолютно значение на фактическата раздяла на съпрузите: този факт се разглежда в светлината на останалите обстоятелства по делото, за да се установи провалът на брака (параграф 28 по-горе). Ето защо за разлика от жалбоподателя Съдът не би могъл да заключи, че констатацията на окръжния съд е произволна,

немотивирана или противоречаща на установената практика на българските съдилища в тази област.

47. Член 99 (2) и (3) от стария СК задължава също така окръжния съд да се произнесе служебно по вината на страните (параграф 29 по-горе). Съдът отбелязва, че съдът, опирайки се на доказателства от материалите по делото, заключава, че вината за разстройството на отношенията между съпрузите е изключително на жалбоподателя. Съдът държи да напомни в това отношение, че националните съдилища са по-добре поставени от него да се произнасят по фактически и правни въпроси, повдигнати в рамките на заведени пред тях съдебни производства. Ето защо Съдът не би могъл да поставя под въпрос заключенията на окръжния съд по отношение на изключителната вина на жалбоподателя за разстройството на брака между съпрузите.

48. Съдът отбелязва, че основният аргумент на жалбоподателя, основан на член 6 § 1 от Конвенцията, се състои в това, че вътрешните съдилища не са разгледали въпроса дали са налице важни обстоятелства по смисъла на член 99 (4) от стария СК, които да оправдаят развода въпреки противопоставянето на съпругата му. Заинтересованото лице твърди, че съдилищата са пренебрегнали по този начин добре установената съдебна практика на българския Върховен съд, според която продължителната фактическа раздяла на съпрузите може да се разглежда като такова обстоятелство.

49. Съдът отбелязва, че от самото съдържание на отделните алинеи на член 99 от стария СК е видно, че едва след като установят, че разстройството на брака е дълбоко и необратимо, съдилищата е следвало да търсят да установят дали условията на четвъртата алинея от същия член са изпълнени. Но Съдът отбелязва, че в конкретния случай окръжният съд е приел, че фактическата раздяла на съпрузите е преодолима трудност и че следователно бракът не е непоправимо разстроен (параграфи 20 и 27 в края, по-горе). И тази констатация е направила излишно, от гледна точка на вътрешното право, търсенето дали съществуват важни обстоятелства, налагащи развода.

50. Въпреки това окръжният съд е счел за необходимо да развие още повече своето съждение, за да отговори изцяло на аргументите, изложени във въззивната жалба на жалбоподателя. Обратно на твърденията на заинтересованото лице, Съдът констатира, че нито дългата фактическа раздяла на съпрузите, нито наличието на дете, родено извън брака, са пропуснати в мотивите на съдебното решение на окръжния съд: напротив, апелативният съд нашироко е мотивирал констатацията си, че по въпросното дело същите тези обстоятелства не се явяват „важни обстоятелства“ по смисъла на член 99 (4) от стария СК, оправдаващи произнасянето на развод (параграф 22 по-горе).

51. Заинтересованото лице твърди накрая, че е представило пред окръжния съд решение на Върховния съд от 1991 г. в подкрепа на тезата си, че продължителната фактическа раздяла на съпрузите следва да се счита за важно обстоятелство, оправдаващо произнасянето на развод въпреки противопоставянето на невиновния съпруг (параграф 18 по-горе), и че апелативният съд не е взел под внимание това доказателство въпреки неговата особена релевантност за изхода на спора. Заинтересованото лице е представило пред Съда въпросното решение. Съдът констатира, че по делото, довело до решението на Върховния съд, нисшестоящата инстанция е отхвърлила молбата за развод, подадена от съпруга срещу съпругата, тъй като разстройството на брака се е дължало изключително на виновното поведение на съпруга, а съпругата се е противопоставяла на развода. Долната инстанция е приела, че фактическата раздяла на съпрузите, продължила шест години, не се явява „важно обстоятелство“ по смисъла на член 99 (4) от Семейния кодекс. Върховното съдилище е обезсилило съдебното решение на нисшестоящия съд на основание, че шестгодишната фактическа раздяла в този случай се явява реално важно обстоятелство, като се има предвид, че съпрузите живеят в различни градове, че нямат деца от брака си и че на са имали никакъв контакт по време на фактическата раздяла.

52. Съдът отбелязва, че в съдебното решение от 22 декември 2003 г. на Търговищкия окръжен съд не се упоменава изтъкнатото от жалбоподателя решение. Макар и евентуалното му цитиране да би дало повече яснота на постановеното от окръжния съд решение, Съдът не счита, че невключването му се е отразило на справедливостта на съдебния процес. Съдът отбелязва, че окръжният съд е изложил мотивите, накарали го да отхвърли аргумента на жалбоподателя във връзка с особената според него важност на продължителността на фактическата раздяла на съпрузите; сред мотивите присъстват необходимостта от защита на законните интереси на децата от този брак и способността на двете страни по делото да постигнат общо съгласие относно мястото на живеене (параграфи 20 и 22 по-горе). От гледна точка на тази констатация Съдът счита, че аргументацията на Търговищкия окръжен съд съдържа достатъчно специфични елементи, отличаващи случая на жалбоподателя и съпругата му от този, довел до решението на Върховния съд от 1991 г., и водещи до различно заключение по отношение на важността на фактическата раздяла на съпрузите за изхода на бракоразводното дело, заведено от г-н Иванов. От което следва, че решението на окръжния съд съдържа негласно причините, позволили да се отхвърли аргументът на жалбоподателя, основан на практиката на Върховния съд за прилагането на член 99 (4) от стария СК, което по мнението на Съда отговаря на изискването за мотиви, въведено с член 6 § 1.

53. Тези елементи са достатъчни на Съда да заключи, че вътрешните съдилища не са пренебрегнали задължението си да мотивират съдебните решения, постановени по искането за развод на първия жалбоподател. Следователно в конкретния случай не е налице нарушение на член 6 § 1 от Конвенцията.

II. ОТНОСНО ДРУГИТЕ ТВЪРДЯНИ НАРУШЕНИЯ

54. Първият жалбоподател счита, че отхвърлянето на молбата му за развод е накърнило неоправдано правото му на неприкосновеност на личния и семеен живот, доколкото запазването на брака му се е отразило сериозно върху възможността му да създаде ново семейство, както и върху личния му статут и имущество. Двата жалбоподатели твърдят, от друга страна, че отказът на вътрешните съдилища да разтрогнат брака между г-н Иванов и Р.С. се явява нарушение на правото им да се оженят, тъй като българското законодателство забранява на г-н Иванов да сключи нов брак преди разтрогване на съществуващия. И накрая, двамата жалбоподатели се жалват от липсата в българското законодателство на ефикасни вътрешноправни средства за защита, които да им позволят да поправят твърдяните нарушения на правата им. Те се позовават на членове 8, 12 и 13 от Конвенцията, които гласят следното в частта си, отнасяща се до конкретния случай:

Член 8

„1. Всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот (...).

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.“

Член 12

„Мъжете и жените, достигнали брачна възраст, имат право да встъпват в брак и да създават семейство в съответствие с националните закони, регулиращи упражняването на това право.“

Член 13

„Всеки, чиито права и свободи, провъзгласени в (...) Конвенция, са нарушени, има право на ефикасни правни средства за тяхната защита пред съответните национални власти, дори и нарушението да е извършено от лица, действащи при упражняване на служебни функции.“

55. Правителството приканва Съда да отхвърли горепосочените оплаквания. То излага, че невъзможността двамата жалбоподатели да

сключат граждански брак произтича от отказа на съдилищата да допуснат развод между първия жалбоподател и съпругата му Р.С. и от вътрешноправните норми, забраняващи полигамията. Отхвърлянето на искането за развод е по подходящ начин мотивирано от вътрешните съдилища и цели опазване на законните интереси на децата на съпрузите. От друга страна, г-н Иванов разполага с правото да заведе ново бракоразводно дело, като изтъкне нови обстоятелства в полза на разтрогването на брака му.

56. Като изтъква член 8 от Конвенцията, първият жалбоподател счита, че отказът на съдилищата да произнесат развода му с Р.С. оказва силно негативно въздействие върху личния му и семеен живот. Той излага първоначално, че е създал *de facto* семейство с новата си партньорка и детето им и запазването на брака му с Р.С. го лишава от възможността се ожени за втората жалбоподателка и да официализира връзката си с нея. По-нататък той поддържа, че всяко притежание, придобито от началото на фактическата раздяла със съпругата му, продължава да е обвързано със законовия режим на общност на имуществото и че запазването на брака се отразява сериозно на правото му на прехвърляне на имущество. И накрая, той поддържа, че това, което счита за намеса в правото му, гарантирано от член 8, не е „необходимо в едно демократично общество“ по смисъла на параграф 2 от въпросната разпоредба на Конвенцията.

57. Жалбоподателите считат, че отхвърлянето на подадената от г-н Иванов молба за развод противоречи на българското законодателство и постоянната практика на българските съдилища и се явява самоволна пречка за възможността на двамата живеещи на семейни начала да сключат граждански брак, което според тях е в нарушение на член 12 от Конвенцията.

58. Що се отнася до оплакването, основано на член 13, жалбоподателите считат, че нова искова молба за развод не представлява ефективно вътрешноправно средство за защита, тъй като г-н Иванов не би могъл отново да изтъкне същите основания като тези, които вече е изтъкнал пред вътрешните съдилища, а именно продължителна фактическа раздяла на съпрузите, наличие на извънбрачна връзка с втората жалбоподателка и раждане на дете от тази връзка.

А. Допустимост

59. Съдът отбелязва, че твърдението за намеса в упражняването на правата, гарантирани от членове 8 и 12 от Конвенцията, се основава на един-единствен факт, а именно отказа на окръжния съд да разтрогне брака, сключен между г-н Иванов и съпругата му Р.С. Влязлото в сила съдебно решение е постановено на 22 декември 2003 г. по режима на

стария Семейен кодекс, отменен на 1 октомври 2009 г. Съдът счита следователно, че трябва да потърси да установи дали последиците от съдебното решение върху положението на двамата жалбоподатели са съвместими с гаранциите, съдържащи се в членове 8 и 12 от Конвенцията. Съдът отбелязва, че отхвърлянето на искането за развод неизбежно е довело до невъзможност за първия жалбоподател да сключи нов брак в резултат от прилагането на принципа за моногамия, един от основните законодателни принципи в областта на семейните отношения в държавите, подписали Конвенцията.

60. В решението си *Джонстън и други срещу Ирландия (Johnston et autres c. Irlande)* (18 декември 1986, серия А № 112) Съдът е заявявал, че нито член 12, нито член 8 от Конвенцията могат да се тълкуват като гарантиращи правото на развод (§§ 54 и 57 от горесцитираното решение). Нещо повече, подготвителната работа по Конвенцията показва ясно волята на Високодоговорящите държави да изключат съзнателно това право от приложното поле на Конвенцията (§ 52 от решението). Все пак Съдът припомня, че Конвенцията е „жив инструмент“, който следва да се тълкува от гледна точка на сегашните условия на живот (*Тайрър срещу Обединеното кралство (Tyrrer c. Royaume-Uni)*, 25 април 1978, § 31, серия А № 26). Така например Съдът е приел в решението си *Ф. срещу Швейцария (F. c. Suisse)* (18 декември 1987, § 38, серия А № 128), че макар и правото на развод да не е гарантирано само по себе си от Конвенцията, когато вътрешното законодателство предвижда подобна възможност, член 12 все пак гарантира правото на разведеното лице да сключи нов брак, без да търпи неразумни ограничения от страна на държавата. В поредица свои по-нови решения Съдът не е изключил, че прекомерният срок на бракоразводното дело може да създаде проблем от гледна точка на въпросната разпоредба на Конвенцията (*Арести Хараламбус срещу Кипър (Aresti Charalambous c. Chypre)*, № 43151/04, § 56, 19 юли 2007, и *Вилдгрубер срещу Германия (Wildgruber c. Allemagne)* (реш.), № 42402/05 и № 42423/05, 29 януари 2008). Съдът не изключва и че подобно заключение би могло да се наложи, когато въпреки констатацията за непоправимо разстройство на брака, вътрешното право абсолютизира противопоставянето на невиновния съпруг като пречка за произнасянето на развода. Съдът констатира все пак, че настоящото дело не може да се асимилира с нито един от горепосочените казуси.

61. Съдът отбелязва на първо място, че отказът за произнасяне на развод почива преди всичко на констатацията, че в конкретния случай фактическата раздяла на съпрузите не се явява непреодолима пречка за съпрузите и че следователно бракът не е дълбоко и непоправимо разстроен (виж параграф 20 по-горе). Така например Търговишкият окръжен съд е отхвърлил искането за развод не заради

противопоставянето на невиновния съпруг, а поради липсата на „дълбоко и непоправимо“ разстройство на брака.

62. Съдът отбелязва по-нататък, че настоящото дело не касае временно ограничение за нов брак след произнасяне на развод, какъвто е случаят по делото *Ф. срещу Швейцария*, горесцитирано. Следва да се отбележи също така, че за разлика от жалбоподателите при делата *Арести Хараламбус* и *Вилдгрубер*, горесцитирани, г-н Иванов в нито един момент не е поставял под въпрос прекомерния срок на бракоразводното дело и Съдът констатира, че по последното няма сериозни забавяния.

63. Настоящото дело се различава и от дело *Джонстън и други*, горесцитирано, доколкото невъзможността за г-н Иванов и г-жа Петрова да сключат брак произтича не от липсата на каквато и да е възможност за искане на развод, а от отхвърлянето на искането, подадено за целта от първия жалбоподател, след разглеждането му по същество от вътрешните съдилища. Все пак по мнението на Съда тази констатация не налага различно заключение в конкретния случай, що се отнася до приложимостта на гаранциите, съдържащи се в членове 8 и 12 от Конвенцията. Ако тези разпоредби от Конвенцията не могат да бъдат тълкувани по начин, който да гарантира самото съществуване на право на развод в полза на гражданите (*Джонстън и други*, горесцитирано, §§ 54 и 57), те не биха могли, *a fortiori*, да гарантират упражняването на това право и още по-малко благоприятен изход на бракоразводното дело за единия или другия съпруг. От което следва, че в тази си част оплакванията на първия жалбоподател са несъвместими *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията по смисъла на член 35 § 3 а).

64. Първият жалбоподател се жалва също така, че отхвърлянето на молбата му за развод се е отразило негативно на имуществените му права, тъй като режимът на имуществена общност продължава да се прилага по отношение на имуществото, придобито след фактическата раздяла на съпрузите (параграф 34 по-горе), а прилагането на правилата за наследяване между съпрузите ограничава в известна степен правото му да прехвърля собствените си притежания (параграф 37 по-горе). Съдът отбелязва, че това са все последици от отказа на съдилищата да произнесат развода, поискан от първия жалбоподател, и че те са свързани с прилагането на вътрешната нормативна уредба на имуществените отношения между съпрузи, което е от компетентността на националния законодател. Следва да се отбележи също така, че нормите се прилагат реципрочно по отношение на двамата съпрузи и че в резултат на това те предлагат равностойна защита на законните интереси и на двамата съпрузи.

65. Съдът отбелязва, че както старият Семейен кодекс, така и новият позволява на г-н Иванов да поиска промяна на режима на имуществена

общност (параграфи 34 и 35 по-горе) и че след приемането на новия СК през 2009 г. жалбоподателят разполага с възможността да избере, по взаимно съгласие с Р.С., друг брачен режим (параграф 35 по-горе). Във всеки случай Съдът счита, че обстоятелствата, на които се основава първият жалбоподател, не разкриват никакво видимо нарушение на Конвенцията или Протоколите към нея и че в тази си част повдигнатото от гледна точка на член 8 оплакване е явно неоснователно по смисъла на член 35 § 3 а) от Конвенцията.

66. Втората жалбоподателка се жалва от своя страна не от обща забрана за сключване на брак, а от невъзможността да се омъжи за първия жалбоподател. Съдът отбелязва, че ограничението произтича пряко от отказа – добре мотивиран – на искането за развод, подадено от първия жалбоподател, и от прилагането във вътрешното право на принципа на моногамията. Като има предвид всички относими обстоятелства по делото, Съдът счита, че не става въпрос за неразумно ограничаване на правото, гарантирано от член 12 от Конвенцията, и че ситуацията, от която се жалва жалбоподателката, не разкрива никакво видимо нарушение на въпросната разпоредба на Конвенцията. Следователно редно е оплакването да се отхвърли поради липса на очевидно основание по смисъла на член 35 § 3 а) от Конвенцията.

67. При липсата на защитими оплаквания от гледна точка на членове 8 и 12 от Конвенцията Съдът счита, че е редно да отхвърли като недопустими оплакванията, основани на член 13, поради очевидна липса на основание по смисъла на член 35 § 3 а) от Конвенцията.

ПО ИЗЛОЖЕНИТЕ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО:

1. *Обявява* жалбата за допустима по отношение на оплакването, основано на член 6 § 1, и за недопустима по отношение на останалото;
2. *Постановява*, че не е налице нарушение на член 6 § 1 от Конвенцията.

Изготвено на френски език и съобщено писмено на 14 юни 2011 г. съгласно член 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Лорънс Ърли
Секретар

Никола Браца
Председател